IDENTIFICAREA CONTEXTULUI PRIN GRADE DE COMPARAȚIE

Petru ZUGUN
(Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi)

Considerînd, pe de o parte, că propoziția standard este formată din cel puțin două părți de propoziție — cele principale —, că fraza tipică este alcătuită din cel puțin două propoziții relaționate sintactic şi că între frază şi text există o unitate sintactică (intermediară) care poate fi numită *context*, şi aceasta avînd tot structură binară — cel puțin, două fraze relaționate morfosintactic şi semantic lexical, ca şi textul — cel puțin două contexte relaționate —, şi apreciind, pe de altă parte, că numai contextului nu i se recunoaşte individualitatea, aducem, aici, fără a relua teoria textului, un argument pentru susținerea existenței reale a acestei unități sintactice, urmînd ca alte argumente să fie invocate ulterior.

Argumentul constă în structurarea unor contexte pe *ocurența repetată* a unui anumit grad de comparație, astfel că ceea ce precede şi/sau ceea ce urmează acestei unități sintactice se constituie în alte contexte/alt context, al căror specific structural şi semantic este identificabil prin alți indici decît gradele de comparație.

Ne limităm, deocamdată, exemplificarea la două poezii ale lui Vasile Alecsandri, *Adio Moldovei* şi *Țara* (scrise la distanță mare în timp, de 38 de ani, prima în 1848 şi a doua în 1886), binecunoscute, dar nevalorificate din perspectiva subiectului articolului nostru, dedicat eminentului lingvist şi omului integru Vasile Frățilă, la împlinirea frumoasei vîrste de şaizeci şi cinci de ani.

Era firesc ca, la una dintre primele plecări din țară (numai provincia istorică Moldova, pe atunci), plecare impusă de consecințele dramatice ale înfrîngerii revoluției din 1848 de la Iaşi, Vasile Alecsandri să aibă puțini termeni

BDD-V1920 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)

de comparație între țara natală şi alte țări — pe de o parte —, şi între starea lui sufletească de moment şi alte stări sufleteşti, provocate, ulterior, de împrejurări similare, astfel că în *Adio Moldovei*, poezie ocazională (ca multe altele ale lui, dar superioară altora), apar numai — cu o excepție semnificativă — adjective şi adverbe la gradul de comparație pozitiv, acolo unde comparația este doar implicită, nu explicită, ca în cazul altor grade de comparație. În primul context — format din primele patru strofe — sînt ocurente, cum este uşor de constatat, şaisprezece adjective şi trei adverbe, toate la gradul de comparație pozitiv, singura formă adjectivală de superlativ absolut *mult amar*, apărînd în al doilea şi ultimul context, identic, formal, cu a cincea strofă. Acest superlativ unic se referă, ca şi două din cele trei adverbe, la starea sufletească a poetului, cele şaisprezece adjective şi celălalt adverb calificînd realități fizice ale pămîntului natal (munți, codri, izvoare, doine ş.a).

Este necesară, pentru controlul afirmațiilor, reproducerea poeziei:

Adio Moldovei

Scumpă țară şi frumoasă,
O! Moldovă, țara mea!
Cine pleacă şi te lasă
E pătruns de jale grea,
Căci, plutind în visuri line
Pe-al tău sîn ca într-un rai,
Dulce-i viața de la tine
Ca o dulce zi de mai!

Eu te las, țară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,
Dar cu inima cernită
Plâng amar, amar oftez!
Trist acum la despărțire,
De fiori mă simt cuprins,
Ş-orice dragă nălucire
Pentru mine-acum s-au stins!

Cine ştie, cine ştie
Dacă-mpins de-al soartei vînt,
M-oi întoarce-n veselie
Să sărut al tău pămînt!

De-oi videa încă vreodată
Munții tăi răsunători,
Ce cu-o frunte înălțată
Se perd falnic pintre nori;

Şi-ai tăi codri de verdeață,
Unde curg, şoptesc uşor
Reci izvoare ce dau viață,
Doine care zic de dor,
Ş-al tău cer care zîmbeşte
Sufletului românesc
Şi oricare mă iubeşte
Ş-ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
Iată ceasul mult amar!
Veselie, fericire,
Eu le las pe-al tău hotar,
Ş-a mea inimă îți zice:
O! Moldovo, ce jălesc,
Adio! Rămîi ferice,
Ferice să te găsesc!“

BDD-V1920 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)

Este netăgăduit că cele două contexte se delimitează între ele şi prin alţi indici, după cum au în comun şi indici care exprimă unitatea textuală („subiecte gramaticale alternante, unul pentru „poet“, altul pentru „ţară“, respectiv dominanţa persoanei I sg., adresarea prin personificarea către ţară ş.a., prin persoana a II-a sg. ş.a.), însă importanţa acestora în asigurarea specificului celor două contexe este mult mai redusă decît aceea a gradelor de comparaţie precizate.

După călătorii repetate — profesionale în numele ţării sau doar în interes personal –, la maturitate deplină, Vasile Alecsandri avea termeni de comparaţie între, pe de o parte ceea ce simţea şi înţelegea că este, pentru el, România — constituită, în acel moment, prin Mica Unire — şi alte ţări, şi, pe de altă parte, pentru simţămintele lui de „om al unui anumit pămînt“, prin naştere, dar „cetăţean al universului“, prin experienţă existenţială, iar poezia *Ţara*, elaborată cu numai patru ani înainte de deces, exprimă pregnant aceste simţăminte. Teoretic, numeroasele adjective şi adverbe ocurente în această poezie puteau fi la orice grad de comparaţie şi subdiviziuni ale lor şi puteau domina, numeric — fiind, acum, vorba de comparaţii —, comparativele, fie de superioritate, fie de egalitate, fie de inferioritate, sau superlativele relative, de superioritate sau de inferioritate şi chiar superlativul absolut, care, cum se ştie, conţine, ca şi pozitivul, o comparaţie implicită.

Care este realitatea ocurenţelor, pe grade de comparaţie, distribuite în cele trei contexte ale poeziei *Ţara*, delimitabile, în primă instanţă prin forme variate ale gradelor de comparaţie?

În primul context — primele trei strofe — apar şase adjective, toate la pozitiv, din care numai ultimele trei se referă, ca şi cele din *Adio Moldovei*, fie la „ţară“, fie la „poet“, iar altele trei — la ceea ce uneşte fizic „ţara“ natală de alte ţări.

În al doilea context — următoarele patru strofe —, cel mai definitoriu atît pentru calificarea realităţilor naturii şi sufletului românesc, în viziunea lui V. Alecsandri, sînt identificabile opt adjective şi un adverb, toate la comparativul de superioritate. În al treilea context — ultimele şapte strofe —, cele patru adjective sînt, din nou, la pozitiv, fiindcă nu mai era necesară continuarea afirmării superiorităţii naturii şi sufletului românesc, faţă de realităţile corespondente din afara spaţiului românesc.

BDD-V1920 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)

Nici un alt grad de comparație, nici chiar superlativul — ostentativ, în contrast cu „modestia“ comparativului –, afară de comparativul de superioritate, nu putea exprima mai convingător viziunea poetului asupra vieții, o viziune în expresia căreia, din delicatețe, pudoare şi decență, al doilea termen de comparație este subînțeles, fapt care impresionează, datorită sensului global, subînțeles astfel, mult mai mult decît dacă acest termen de comparație ar fi fost exprimat.

Poetul ne spune, simplu, în această reală capodoperă a lui: nimic din ce este în afara țării mele nu este mai impresionant decît ce este în ea.

Aşadar, în cele trei contexte relaționate în textul poeziei *Țara* de V. Alecsandri şi delimitate prin alternanța pozitivului cu comparativul de superioritate, din douăzeci de forme flexionare de adjectiv şi de adverb, nouă (opt adjective şi un adverb), deci aproape jumătate, sînt de comparativ de superioritate.

Să remarcăm şi comparativul de superioritate al adverbului *mai viu*, posibil datorită sensului figurat „vioi, însuflețit“, pe care îl are, aici, acest adverb.

Este necesar, din nou, să reproducem, atît pentru controlul afirmațiilor, cît şi — mai ales — pentru delectarea estetică a cititorilor, textul poeziei:

Țara

Din umbra deasă-a norului
Întins pe țări străine
Cu aripile dorului
Voios revin la tine.

O! cuib al fericirilor,
O! țară luminoasă,
Comoară-a nălucirilor,
Grădina mea frumoasă!

Ş-avîntul tinerețelor
Ce-n sînu-mi se trezeşte,
Prin lumile poeților
Zburînd mă rătăceşte.

Şi-n farmecul avîntului
Tot ce sub ochi răsare
În poalele pămîntului
Mai drăgălaş îmi pare;

Întinderea cîmpiilor
În zări mai lin se perde,
Mai dulce-i rodul viilor,
Verdeața e mai verde.

Mai nalte sînt nălțimile,
Mai cald e mândrul soare,
Mai limpezi limpezimile
De rîuri şi izvoare.

BDD-V1920 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)

Iar fetele cu florile
Mai viu rîd între ele,
Şi spun privighetorile
Mai tainic viers la stele.

Aice-i ţara basmelor
Ce-ngînă-a noastră minte
Prin freamătul fantasmelor
Din timpi de mai nainte.

Aice-i vestea Doamnelor
Din lumea legendară,
Ş-a prelungirii toamnelor
Sub cer de primăvară.

Aice-i ţara ţărilor
Ş-a doinelor de jale
Ce-n liniştea serilor
Te ţin uimit în cale.

Aici cu lăcrimioarele
Bujori se prind în horă.
Aice însuşi soarele
Are-ntre flori o soră,

Şi-n stîncele Carpaţilor
Cresc paseri năzdrăvane,
Şi-n sufletul bărbaţilor,
Mîndriile romane!

O! gură dulce-a raiului,
Tu dai prin o zîmbire
Şi fericire traiului,
Şi morţii fericire.

Luceferii eterului
Rîvnind privesc la tine,
Şi toţi îngerii cerului
Te-au îndrăgit ca mine!“

Să mai observăm că sentimentul patriotic al poetului este exprimat şi altfel, prin epitetul ornant adjectival (*frumoasă*) şi substantival (în *gura dulce a raiului*), în relaţionarea congruentă cu cosmosul (*luceferii eterului* ş.a.). Este de mirare că autorii de manuale şcolare, pentru gimnazii sau pentru licee, ignoră, de decenii, cunoaşterea temeinică, de către ei şi de către elevi, a acestei minunate poezii, căreia îi preferă, nu o dată, texte cu o mult mai redusă valoare artistică şi educativă. Peste diminutivul *mai drăgălaş* – mai inspirat ar fi fost *mai minunat* – se poate trece.

Cele trei contexte se deosebesc între ele şi prin alţi indici mai puţin eficienţi decît gradele de comparaţie: interjecţia *o!* repetă în primul şi în al treilea context, dar care nu apare în al doilea, adresarea prin personificare (ca şi în *Adio Moldovei*) către „ţară”, corelată cu frecvenţa mare a formelor flexionare de persoana a II-a singular ş.a.

Comparativul de superioritate se relevă ca suport de context şi în alte situaţii, în poezia *Noi* de O. Goga, de exemplu, în contextul (reprodus aici, fragmentar):

BDD-V1920 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)

„Pe boltă, sus, e mai aprins,
La noi, bătrînul soare,
[…] Sub cerul nostru-nduioşat
E mai domoală hora
[…] Şi fluturii sunt mai sfioşi
Cînd zboară-n zări albastre“,

context, de trei strofe, intermediar între primul şi ultimul, fiecare din acestea de cîte o strofă, care nu conţin adjective (şi nici adverbe) la comparativul de superioritate.

De asemenea, în povestea *Floriţa din codru* de Ioan Slavici, unul dintre primele contexte se bazează pe acelaşi grad de comparaţie, inserat de patru ori cu formula „[…] pe de o sută şi pe de o mie de ori e însă mai frumoasă Floriţa“.

Identificînd acest principiu de construcţie a contextului şi în *Biblie*, în *Evrei* 7 19, 8/6 (de două ori), 9/14, 9/23, 11/16, 11/40, ş.a., în *Epistola lui Petru* 1-20 ş.a.

Revenind, în final, la premisa demersului — demonstrarea existenţei realităţii unităţii sintactice de context, prin identificarea bazei de structurare care constă în dominanţa unui anumit grad de comparaţie şi relaţionarea într-un text a contextelor structurate astfel, precizăm, totodată, că, în măsură variabilă, şi alte grade de comparaţie pot avea această funcţie.

Astfel, gradul de comparaţie superlativ absolut (de superioritate) domină în contextul: „Ce puternice simţiri se deşteptaseră atunci în noi, la dulcele şi sfînt nume de patrie! Ce entuziasm măreţ ne cuprinsese la falnicul nume de român! Cît eram de veseli, cît eram de fericiţi atunci!“ (V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor*), iar superlativul relativ (de superioritate) — în contextul care succede acestuia: „În ceasurile acele de scumpă nălucire, munţii noştri ni se păreau cei mai mulţi şi mai pitoreşti de pe faţa pămîntului; văile noastre, cele mai îmbelşugate cu holde şi cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; ceriul nostru, cel mai senin […]“.

Principiul de construcţie a contextului, relevat aici, deschide calea către o teorie a *contextului*, similară cu acelea ale *propoziţiei, frazei şi textului*.

BDD-V1920 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:35 UTC)